

PAPSÁG-TEOLÓGIAI MODELLEK A II. Vatikáni Zsinat utáni KATOLIKUS TEOLÓGIÁBAN

A II. Vatikáni Zsinatot követő évek papság-teológiájára alapvetően rányomta bélyegét a papi identitás válsága, mely mögött elsődlegesen teológiai okokat, és csak másodlagosan kell szociológiai-, pszichológiai-, lelkipásztori- és érzelmi-jellegű tényezőket keresnünk. A Zsinat különböző megfogalmazásai – így pl. a megkereszteltek általános papságának erőteljes hangsúlyozása – következtében joggal felmerült a kérdés, hogy voltaképpen ki is a pap, miben áll az ő sajátos szolgálata, milyen megközelítés alapján lehetne újrafogalmazni a szolgálati papság teológiáját? A teológusok ezirányú megközelítéseit alapvetően két nagyobb csoportra oszthatjuk: *krisztológiai*, ill. *ekkleziológiai* súlyozásúak, s ezeken belül is megnevezhetünk egy mérsékeltbb, ill. egy radikálisabb irányzatot.

1. KRISZTOLÓGIAI MEGKÖZELÍTÉSEK

A teológusok fentebb jelzett egyik nagy csoportja a szolgálati papság értelmezésénél Krisztus személyéből és művéből indul ki, s ezen az irányzaton belül is megnevezhetünk további két kisebbet: a *kultikus-szagrális*, ill. a *misszionárius-lelkipásztori* megközelítést.

1.1 Kultikus-szagrális papság-modell

Az ebbe a csoportba tartozó teológusok elsődlegesen a hagyományos papság-teológia és a II. Vatikáni Zsinat tanítása közötti folytonosságot kívánták elsődlegesen demon-

strálni, s a papi identitás megfogalmazásánál a papnak a Krisztussal való különleges kapcsolatát, ill. a kultikus tevékenységét hangsúlyozzák.¹

E teológiai modell kiindulási pontja *Krisztus papsága*, mely által az Isten és emberiség közötti egyesülés, ill. tökéletes közvetítés valósult meg; ez a papság az *unio hypostatica* által veszi kezdetét, s a kereszttáldozatban teljeseedik be, ahol is a pap és az áldozat személye egybeesik. E megközelítésnek elsődleges vonatkozási pontját képezi a *Zsidókhöz írt levél*, amelynek az apostoli küldetésre vonatkozó szövegeit a 'papi' (*sacerdotale*) kategória szerint értelmezik: Krisztus a szolgálati papságot megalapítva továbbadta azt az apostoloknak, akik ezt tovább adták munkatársaiknak, ill. az őket követőknek; így egy szakadatlan láncolat (*successio apostolica*) jött létre az egyházi rend szentsége által, amely eltörölhetetlen jegyet (*character indelebilis*) hagy az illető lelkében, ill. Krisztushoz, a Paphoz teszi egészen hasonlóvá (*configuratio*).²

Ha Krisztus papsága a kereszttáldozatban teljeseedett be, akkor ebből logikusan következik, hogy a szolgálati papság abban a gesztusban fog beteljesedni, amely ezt az áldozatot újból megjeleníti, vagyis az Eucharisztia celebrálásában. Krisztus az utolsó vacsora során alapította meg a 'papságot' (*sacerdotium*), hatalmat adva a Tizenkettőnek az eucharisztikus konszekrációra, amely hatalom majd a feltámadás után a bűnök megbocsátására való képesítéssel egészül ki, s amely hasonlóképpen az Eucharisziára irányul: lehetővé tenni a hívek számára, hogy teljesen részesedhessenek benne. A felszentelt pap

1 Kronológiai sorrendben a következő tanulmányokat említhetjük meg: BENI, A., *Sacerdozio comune e sacerdozio ministeriale* in *Rivista di Ascetica e Mistica* 11 (1966), 395-401; HEENAN, J., *Concil and Clergy*, London-Dublin-Melbourne 1966; PONS, P., *Apostolato sacerdotale. Attivismo o mediazione?*, in *Rivista di Ascetica e mistica* 11 (1966), 519-533; PARRA, A., *La crisi del Sacerdocio Post-Conciliar*, in *Revista Javeriana* 66 (1966), 534-547; NICOLAU, M., *El 'Decreto sobre el ministerio y vida de los presbiteros'*, in *Manresa* 39 (1967), 125-146; THOMAS, H., *Le prêtre dans le pensée de Vatican II*, in *Questions Liturgiques et Paroissiales* 48 (1967), 121-133; BOURKE, M. M., *The Catholic Priest: Man of God for others*, in *Worship* 43 (1969), 68-81; MONSEGÚ, B., *El carácter sacramenta como base de la constitución y diferenciación del sacerdocio cristiano a la luz de la 'Lumen Gentium'*, in AA. VV., *El sacerdocio de Cristo y los diversos grados de su participación en la Iglesia*, C.S.I.C., Madrid 1969, 137-147; AMBROSIANO, A., *Sacerdozio ministeriale ed Eucaristia*, in AA. VV., *Il sacerdozio ministeriale. Natura, funzione, missione*, Dehoniane, Napoli 1970, 108-146; Pascual de Aguilar, J. A., *Repaso postconciliar del sacramento del Orden*, in *Rivista española de Teología* 31 (1971), 31-65; LARRABE, J. L., *El sacerdocio ministerial: su ser y su actuar*, in *Lumen* 20 (1971), 231-243; MIRALLES, A., *Consacrazione e potere sacramentale dei presbiteri*, in CONCETTI, G. (ed.), *Il prete per gli uomini d'oggi*, A.V.E., Roma 1975, 407-417; GHERARDINI, B., *Origine e trasmissione del sacerdozio ministeriale*, *ibid.*, 249-279; HACKER, P., *Sacerdozio ed Eucaristia oggi*, in COPPENS, J. (ed.), *Sacerdozio e celibato*, Ancora, Milano 1975, 323-352; PARENTE, P., *Sacerdozio tra cielo e terra*, Istituto Padano di Arti Grafiche, Rovigo 1983; SARAIVA-MARTINS, J., *Il sacerdozio ministeriale. Storia e teologia*, Pontificia Università Urbaniana, Roma 1991.

2 Vö. CASTELLUCCI, E., *Il ministero ordinato*, Queriniana, Brescia 2002, 250.

léte a kultikus cselekmény celebrálása által nyilvánul ki, míg a két másik feladata, az igehirdetés, ill. a közösség-vezetés nem a létének, hanem a *tevékenységének* képezik részét.³

E papság-teológiai modell a pap és Krisztus közötti kapcsolatban a hangsúlyt Krisztusnak a papban való sajátos jelenlétére helyezi, erre utal a hagyományos *alter Christus* kifejezés is. A pap és Krisztus közötti sajátos kötelék erőteljes hangsúlyozása által a papnak az Egyházzal szembeni mássága, különbözősége domborodik ki, közvetítővé téve őt Isten és a megkereszteltek között, s így objektíve magasabb szintű státuszt tulajdonít neki a világiakkal szemben, akiknek kizárólag befogadó funkciót tulajdonít az üdvösséget illetően, akár még azt is vitatva, hogy lehet-e egyáltalán beszélni az 'általános papságról' (természetesen nem mindegyik, e csoportba sorolható szerző képviseli ezt a szélsőséges felfogást).⁴

1.2 Misszionárius-lelkipásztori papság modell

Számos teológus szintén krisztológiai perspektívából közelíti meg a papi identitás kérdését, mindazonáltal messze nem értékeli le a megkereszteltek általános papságát, sőt, kiemelik az ő sajátos ajándékaikat az Egyház egésze javára, valamint nem szakralizálják a szolgálati papságban részesülők személyét. Ez a mérsékeltbbnek is mondható krisztológiai irányzat kerüli a papnak közvetítőként való felfogását, ill. az *alter Christus* megnevezést (amelyek kétértelműséget hordoznak magukban, ill. Krisztus egyetlen közvetítői mivoltát homályosíthatják el, vö. *1 Tim 2, 5*); ehelyütt a hangsúly a papi szolgálatnak Krisztus képviselőként való értelmezésén (*repraesentatio Christi*), valamint a Krisztus személyében (*in persona Christi*), ill. nevében (*in nomine Christi*) történő felfogásán van: a papi szolgálat tehát az Egyházzal 'szemben' (v. az Egyház 'előtt') valósul meg. A szolgálati papság *proprium*a nem másban áll, mint jelenvalóvá és 'tevékennyé' tenni az ajándékokat, amelyeket az Egyház folyamatosan kap az Úrtól, mégpedig az ige, a szent-ségek és a szeretet (*caritas*) által.⁵

E krisztológiai megközelítés jegyében fogalmazó teológusok közül a következő kiemelkedőbb személyeket nevezhetjük meg:

J. Ratzinger az egyházi rend teológiáját illetően *Krisztus misszióját* tekinti kiindulási pontnak (s nem Krisztus papságát). Szerinte Krisztus önértelmezéséből kell kiindulni, aki magát az Atya *küldöttének* tekinti, aki maga is hasonlóképpen küldeni fogja majd az apostolait. Az újszövetségi szolgálatok mindegyike erre a jézusi önértelmezésre nyúlik vissza, így tehát a küldetés, a küldött mivolt határozza meg az egyházi szolgálattevő alak-

3 Vö. CASTELLUCCI, E., *Il ministero ordinato*, 250-251.

4 Vö. CASTELLUCCI, E., *Il ministero ordinato*, 251-252.

5 Vö. CASTELLUCCI, E., *Il ministero ordinato*, 252. 254.

ját, aki Jézushoz viszonyítva annak mintegy helyettese, képviselője lesz: mindig Krisztus az, aki jelen van a szolgálattevőben, ő folytatja abban a maga küldetését.⁶

H. U. von Balthasar szerint a szolgálati papság értelmezéséhez a legjobb kiindulási pontot a *pásztor* kategóriája jelenti, mellyel mind az Ó-, mind az Újszövetség kifejezi Istennek, ill. Krisztusnak az ő népéért tett cselekvése legfontosabb jellemzőit, beleértve így az 'életét adni a nyájért' mozzanatot is. Ez a 'pásztori keret', mondja Balthasar, nem szűnt meg Jézussal, hanem továbbél az Egyházban, s az Újszövetségben mindazoknak a valóságoknak az alapját képezi, amelyeket – a terminológiai fluktuáció ellenére – 'szolgálati papságnak' lehet tekinteni. Ez a pásztori vonás tehát nyilvánvalóan jelen van az apostolok (különösképpen is Szent Pál), az 'öregék', a 'felügyelők', a 'próféták', a 'tanítók', stb. személyében, akik az Egyháznak odaadva magukat, mint Krisztus, azzal 'szemben' helyezkednek el és Krisztus nevében cselekszenek.⁷

L. Scheffczyk papság-teológiájában a pap és a Krisztus közötti viszonyt a *képviselet* (reprezentáció) kategóriájával jelöli meg. Elsősorban a páli és a jánosi iratokban fogalmazódik meg az apostolnak mint olyan személynek az alakja, aki valamilyen módon jelenvalóvá teszi az őt küldő Krisztust. E reprezentációs képessége által a pap nincs alávetve a közösségnek, sőt a közösség felé az Úrtól jövő kegyelem közvetítői feladatát is betölti. Scheffczyk szerint már az újszövetségi iratokban (vö. *ApCsel* 14, 23; *2 Kor* 8, 19; *1 Tim* 5, 22; *Tit* 1, 5) világosan körvonalazódik az egyházi szolgálatok struktúrája, amely a kézföltétel által az apostolok után is folytatódik, s meglehetősen gyorsasággal a helyi egyházakban megszilárdul, s mindebből azt a következtetést lehet levonni, hogy a Krisztus képviseletére való képesség jelenti a felszentelt szolgálat lényegi és örök magját az Egyházban.⁸

2. EKKLEZIOLOGIAI MEGKÖZELÍTÉSEK

Az imént megnevezett krisztológiai megközelítésekkel szemben létezik egy másik alapvető teológiai irányzat, mégpedig az ekkleziológiai, amely az Egyház valóságán belül kívánja meghatározni a papi identitás, ill. szolgálat mibenlétét. Ezen belül is megkülön-

6 Vö. RATZINGER, J., *Zur Frage nach dem Sinn des priesterlichen Dienstes*, in *Geist und Leben* 41 (1968), 347-376; Id., *Il sacramento dell'Ordine come espressione sacramentale del principio di Tradizione*, in Id., *Elementi di teologia fondamentale. Saggi sulla fede e sul ministero*, Morcelliana, Brescia 1986, 147-160; Id., *Il sacerdote come intermediario e servo di Cristo alla luce del messaggio del Nuovo Testamento*, ibid., 181-201; Id., *Vom Wesen des Priestertums*, in Id., *Zur Gemeinschaft gerufen. Kirche heute verstehen*, Herder, Freiburg im Breisgau 1991, 98-123.

7 Vö. VON BALTHASAR, H. U., *Der Priester im Neuen Testament. Eine Ergänzung*, in *Geist und Leben* 45 (1970), 39-45.

8 Vö. SCHEFFCZYK, L., *Die Christusrepräsentation als Wesensmoment des Priesteramtes*, in *Catholica* 27 (1973), 293-311.

böztethetünk további két irányzatot: a karizmatikus-funkcionális, ill. az apostoli-misszionárius modelleket.

2.1 Karizmatikus-funkcionális modell

A papi hivatal kultikus-szagrális értelmezésére (vö. 1.1) egyes teológusok az 1960-as évek végétől kezdődően a pap alakjának radikális deszakralizálásával válaszoltak.⁹ Az egyházi szolgálat ontológiai-jellegű felfogását, a szentségi ordinációt, az eltörölhetetlen jel gondolatát és az abból fakadó Krisztushoz való különleges hasonulást (konfiguráció) elutasítva a papi identitás kérdését pusztán funkcionalista megközelítésből fogalmazzák meg. Felfogásuk szerint nem képezheti a papi szolgálat teológiájának alapját sem Krisztus papsága, sem a Tizenkettő által kapott küldetés, vagy azok bármiféle reprezentációs minősége. Mindaz, amit az Újszövetség az apostolokról mond, vagy csak rájuk vonatkozik, vagy az egész Egyház minden tagjára is érvényes; nem létezik tehát az Egyházon belül egyesek különleges apostoli küldetése a többiek felé: az egész közösség az, amely az apostoli küldetést továbbvinni hivatott a világban.¹⁰

Az egyházi hivatal e megközelítésében a fő szerepet maga a Szentlélektől átjárt és élte-tett keresztény közösség tölti be. Az irányzat képviselői újszövetségi vonatkozási pontként előszeretettel hivatkoznak a páli leveleknek az egyházi feladatokat megnevező listáira (vö. *1 Kor* 12, 28; *Róm* 12, 8), amelyek alapján egy 'karizmatikus' közösség képe rajzolódik ki. Az Egyház e megközelítés szerint nem más, mint olyan hívőknek a társulása, akik különböző lelki ajándékokat kaptak. A papi identitás, ill. az egyházi hivatal mibenléte is e kontextus alapján fogalmazódik meg: ez nem más, mint egy *karizma* az Egyház többi karizmái között, amelynek különleges jellemzője a *közösségvezetés*. Az egyházi hivatal tehát *egyféle* szolgálat, melynek speciális feladata semmiképpen sem közvetítői jellegű, hanem

9 Vö. SCHOONENBERG, P., *Quelques réflexions sur le sacrement de l'ordre, en particulier sur le caractère sacramental*, in *Bulletin d'information de l'Institut pour l'entraide sacerdotale en Europe* 26 (1968), 59-62; MOINGT, J., *Caractère et ministère sacerdotal*, in *Revue des Sciences Religieuses* 56 (1968), 563-589; Id., *Nature du sacerdoce ministériel*, *ibid.*, 58 (1970), 237-272; KÜNG, H., *Preti: perché? Un aiuto*, Dehoniane, Bologna 1971; Id., *Wozu Priester?*, in *DASBl*, Nr. 25, 21. 6. 1981; SCHILLEBEECKX, E., *Towards a more adequate theology of priesthood*, in *Theology Digest* 18 (1970), 105-113; Id., *The priest and the synod of 1971*, in *Doctrine and Life* 22 (1972), 59-70; Id., *Die christliche Gemeinde und ihre Amtsträger*, in *Concilium* 16 (1980), 205-227; Id., *A creative Retrospect as Inspiration for the Ministry in the Future*, in AA. VV., *Minister? Pastor? Prophet? Grass roots leadership in the churches*, Crossroad, New York 1981, 57-84; Id., *Il ministero nella Chiesa: servizio di presidenza nella comunità di Gesù Cristo*, Queriniana, Brescia 1981; Id., *Per una Chiesa dal volto umano. Identità cristiana dei ministeri nella Chiesa*, Queriniana, Brescia 1986; Boff, L. *Ministère et service dans une Eglise populaire*, in *Lumière et Vie* 33 (1984), 82-89; Id., *Chiesa. Carisma e potere. Saggio di ecclesiologia militante*, Borla, Roma 1984; PARENT, R., *Una Chiesa di battezzati. Per superare la contrapposizione chierici/laici*, Queriniana, Brescia 1987; HAAG, H., *Worauf es ankommt. Wollte Jesus eine Zwei-Stände Kirche?*, Freiburg i. Br. 1997.

10 Vö. CASTELLUCCI, E., *Il ministero ordinato*, 255.

a különféle karizmák, adottságok, szolgálatok, feladatok felismerésében, az Egyházon belüli integrálásában, koordinálásában és ösztönzésében áll, vagyis hogy egységre, kölcsönösségre és egymásért való élésre vezesse azokat.¹¹

Az irányzat értelmezésében az egyházi hivatal nem 'felülről', hanem 'alulról' jövő, tehát nem krisztológiai, hanem ekkleziológiai megalapozottságú, s amennyiben 'alulról', magától az egyházi közösségtől jövő, annyiban 'felülről' jövő is; nincsen szó tehát egy Krisztusra visszavezethető meghívásról-küldésről-megbízásról. Így ez a szolgálatot jelentő karizma elsődlegesen az Egyház és nem Krisztus számára adott, elsődlegesen az Egyházé és nem Krisztusé, ill. Krisztusé csak annyiban, amennyiben Krisztus az Egyház Ura. Ez a teológiai megfogalmazás tehát az egyházi hivatalt nemcsak belehelyezi a megkereszteltek közösségébe, hanem abból kiindulva alapozza is meg.¹²

Az ordinációt is ennek megfelelően nem 'felülről' jövő felszentelésként értelmezik, hanem 'alulról' történő kinevezésként, ill. legitimációként: a közösség választja ki önmaga tagjai közül az egyházi hivatal betöltésére alkalmas egyént, akinek személye az Egyház papi dimenzióját mintegy összesűriti, s teszi kifejezetté, nyilvánossá, szervezetté, ill. hivatalossá azt a feladatot, amelyre minden megkeresztelt személy meghívást kapott, azaz Krisztus misztériumának hirdetésére és ünneplésére. Ez az irányzat minden további nélkül el tudja fogadni nemcsak az egyházi hivatal *ad tempus*, valamint szükséghelyzetben (pl. súlyos paphiány) akár világiak általi betöltését, hanem a nők személyét is mint e karizma hordozóit, s egyáltalán nem köti azt a cölebsz életformához. Végezetül, az sem lesz meglepő, hogy ennek az irányzatnak a képviselői komoly kritikával illetik az egyházi hatalom gyakorlásának jelenlegi formáit, követelve egy evangéliumibb, közösségibb és szociális síkon önmagát jóval tevékenyebben elkötelező Egyház megvalósítását.¹³

2.2 Apostoli-misszionárius modell

Az ehhez a csoporthoz tartozó teológusok a papi identitás és szolgálat meghatározásában szintén nem Krisztus személyéből, hanem az Egyház valóságából indulnak ki, mindazonáltal nem teszik kizárólagossá ezt az ekkleziológiai vonatkozást.¹⁴ Meglátásuk szerint az újszövetség iratok alapján (vö. *1 Pt* 2, 5-9; *Jel* 1, 6; 5, 10; 20, 6) világosan megfo-

11 Vö. CASTELLUCCI, E., *Il ministero ordinato*, 255-256; vö. Greshake, G., *Priester sein in dieser Zeit*, Herder, Freiburg i.B. 2000, 40-43.

12 Vö. CASTELLUCCI, E., *Il ministero ordinato*, 255; vö. Greshake, G., *Priester sein*, 41.

13 Vö. CASTELLUCCI, E., *Il ministero ordinato*, 255; vö. Greshake, G., *Priester sein*, 41-42.

14 Vö. KASPER, W., *Neue Akzente in dogmatischen Verständnis des priesterlichen Dienstes*, in *Concilium* 5/1969, 164-170; Id., *Funktion des Priesters in der Kirche*, in *Geist und Leben* 42 (1969), 102-116; MÜHLEN, H., *Die Besonderheit des kirchlichen Leitungsamtes*, in *Dienst und Amt*, Pustet, Regensburg 1973, 77-103; BLANK, J., – SNELA, B., *Prete/Vescovo*, in Eicher, P. (ed.), *Enciclopedia teologica*, Queriniana, Brescia 1989, 781-803; KARRER, L., *Laico/Clero*, *ibid.*, 458-466.

galmazódik az egész Egyháznak mint *papi nép*nek a valósága: a Tizenkettő személyében az egész Egyház küldetést kapott Krisztustól, hogy hirdesse az üdvösség művét, mégpedig az igehirdetés, a szentségek celebrálása és a szeretet cselekedeteinek gyakorlása által (vö. Mt 28, 18-20).¹⁵

Ahhoz, hogy az Egyház betölthesse ezt a küldetését, a Szentlélek karizmákat és szolgálatokat támasztott e közösségen belül. Az Egyház minden tagjának alapvető egyenlősége és méltósága ugyanakkor nem áll ellentétben azzal, hogy az egyes hívőket illetően ezek az ajándékok és feladatok különbözőek legyenek; e karizmák között található az *egység szolgálata* is. Az Egyház karizmatikus struktúrája, hogy a maga teljességében megvalósulhasson, igényli tehát az egységnek ezt a hierarchikus szolgálatát. Tehát nem is annyira egy Krisztus által adott sajátos intézményből, vagy Krisztusnak az egyházi hivatalviselő személyében való különleges jelenlétéből, hanem a különböző karizmák megkülönböztetésének és koordinálásának a szükségességéből fakad ez az egyházi szolgálat, melynek gyakorlása *Krisztus nevében* és *erejével*, vagyis *szentségileg* történik. Ezzel a megfogalmazással elkerülhető a merő funkcionalizmus veszélye (vö. 2.1), s ugyanakkor kapcsolódási pontot is jelent az egyházi hivatalnak a mérsékelt krisztológiai felfogása felé (vö. 1.2). Az Újszövetség több helyütt is (vö. *1 Kor* 12, 28) tanúskodik a közösség elnöklésének a karizmájáról, amelyet először az apostolok töltöttek be, majd az ő munkatársaik és azok utódai, mégpedig *Krisztus nevében* és az evangelizálás, a kultikus ünneplés és a közösség vezetése által. E hierarchikus szolgálat betöltőjének a feladata a papi és misszionárius Egyházban tehát tanúsítani és garantálni a közösségnek az apostoli gyökerezését, ill. biztosítani a tagjai által kapott ajándékok és karizmák rendezett gyakorlását.¹⁶

Röviden vázoljuk még három, ehhez az alapvető megközelítéshez tartozó teológus gondolatait:

Y. Congar szerint a II. Vatikáni Zsinatot követően nem lehet kizárólagosan csak krisztológiai, ill. jogi megközelítésben beszélni a papság teológiájáról; nélkülözhetetlen annak helyes megértéséhez az ekkleziológiai megközelítés, mégpedig az egyházi közösség felől. A szolgálati papságot sokkal inkább papi szolgálatként, semmint személyesen birtokolt konszekrációs hatalomként tekinti, mégpedig egy olyan közösségben és közösség számára, amely a maga konkrét egészében papi-diakóniai, ill. az 'üdvösség szentsége'. Congar tehát nem Krisztus, hanem az Egyház felől közelíti meg az egyházi szolgálat kérdését. A papi 'karakter' nem egyfajta keresztényből szuper-kereszténnyé való átalakulásként kell felfogni, hanem a kapott szentség definitív értékének a hangsúlyozásaként, vagyis állandó alkalmassá tételként Krisztus messiási szolgálatának az ő nevében történő gyakorlá-

15 Vö. CASTELLUCCI, E., *Il ministero ordinato*, 259.

16 Vö. CASTELLUCCI, E., *Il ministero ordinato*, 259.

sára. Congar tehát távolról sem tagadja az egyházi rendnek a keresztségtől való lényegi megkülönböztetését, s azt a szolgálati mivolt vonalába állítja: az ordinációban részesülő keresztyén ontológiailag átalakul az Úr szolgájává, nem önmaga, hanem a keresztyén közösség számára.¹⁷

K. Rahner papság-teológiájának megfogalmazásában szintén ekkleziológiai megközelítésből indul ki. Értelmezésében az Egyház, mint az üdvösség szentsége az *exhibitives Wort*nak, vagyis annak az Isten által Krisztusban kimondott szónak az állandó megvalósulása, amely megvalósítja azt, amit hirdet. Rahner szerint ebből az ekkleziológiai valóságból kell kiindulni, és nem a szentségi hatalomból, a közvetítői felfogásból, a *tria muneraból*, vagy az általános és szolgálati papság megkülönböztetéséből. Az Egyháznak, hogy betöltse küldetését, ezt a szót (*exhibitives Wort*) kell kimondania az egyes konkrét emberi helyzetekben. Mint minden emberi közösségnek, az Egyháznak is szüksége van önmagán belül egy meghatározott, vezetői funkcióra; a papi szolgálatot így mint az Egyház szavának az egyesek felé való tekintéllyel bíró hirdetéseként kell felfogni, az ige hirdetésében áll tehát a lényege. Azonban ez az ige nemcsak a szolgálat egy részét teszi ki, hanem az egészet magában foglalja: Rahner az *exhibitives Wort* kifejezés alatt érti mindazt a kegyelmet, amit az Egyház kap Istennek Krisztusban történő önközléséből, s az Egyház ezt közli az emberrel. Így ez az ige nem csupán az evangélium hirdetésével (prédikáció) adódik tovább, hanem ez megvalósul különböző intenzitásokban a szentségekben, s a teljességét az Eucharishtiában éri el. Az ige pluridimenzionalitása miatt a pap misszionáriusi mivoltát megfogalmazó *ministerium verbi* kifejezés így magában foglalja annak összes feladatát és természetét.¹⁸

S. Dianich szintén elutasítja a papi identitás meghatározásánál a közvetlen és deduktív krisztológiai megközelítést, és ő is az ekkleziológiai dimenzió felől közelíti meg a kérdést, anélkül, hogy azt abszolutizálná: az Egyház a Krisztus feltámadásáról szóló ige hirdetés körül született meg, mégpedig interperszonális kapcsolatok sajátos szövevényeként. Az ige hirdetés objektivitását és a közösség folytonosságát egy kettős eszköz biztosítja, mégpedig a Szentírás és az egyházi hivatal. Dianich szerint a felszentelt egyházi szolgálat *propriuma* nem másban áll, mint az Egyház apostoli gyökerezésének a karizmájában; az

17 Vö. CONGAR, Y., *Quelques problèmes touchant les ministères*, in *Nouvelle Revue Théologique* 103 (1971), 785-800.

18 Vö. RAHNER, K., *Vom Sinn des kirchlichen Amtes*, Herder, Freiburg-Basel-Wien 1966; Id., *Theologische Reflexion zum Priesterbild von heute und morgen*, in. AA. VV., *Weltpriester nach dem Konzil*, Kösel, München 1969, 91-118; Id., *Der theologische Ansatzpunkt für die Bestimmung des Wesens des Amtspriestertums*, in *Concilium* 5/1969, 194-197.

igehirdetés, a szentségek és a közösségvezetés hármasszolgálatát nem más, mint ennek az apostoli gyökerezésnek a szolgálata.¹⁹

3. DREWERMANN PSZICHOANALITIKUS MEGKÖZELÍTÉSE

Egészen más irányból, vagyis nem teológiai, hanem pszichológiai síkon közelíti meg E. Drewermann a papi identitást, ill. a papi hivatal viselőinek a kérdését.²⁰ Szerinte a papi hivatalt választók – gyakorlatilag – mindegyike életének alakulásában kimutatható egy sajátos mozzanat: gyermekkoruktól egy valamiféle rendkívüli dolog megvalósítására, elérésére vágyódtak, azonban szembesülniük kellett az ennek megvalósításához szükséges saját erők gyöngeségével, s így adódhatott az, hogy sorsuk alakulásába mintegy rezignáltan beletörődve az egyházi hivatal objektívitasába menekültek, vagyis egy olyan sajátos státuszba, amelyben két elem található egymással ki nem békíthető feszültségben, mégpedig a hivatal nyújtotta átlagfölötti egzisztenciális biztonság és az evangéliumi tanácsokon alapuló, a polgári létmóddal merőben szembenálló életforma. Drewermann a végsőkig kielezi az intézmény (a papi hivatal), ill. az abból fakadó alávetettség, valamint a személy és a szabadság alternatíváját, elvetve a papi szolgálatnak és egyházi struktúrának mai formáit, támadva azt elsődlegesen elszemélytelenítő volta miatt.²¹

4. A MEGNEVEZETT IRÁNYZATOK ÉRTÉKELÉSE

A megnevezett papság-teológiai modellek értékeléséhez vonatkoztatási pontul – érthető módon – a Tanítóhivatal dokumentumaiban (így a Klérus Kongregáció közelmúltbeli, ill. II. János Pál pápa ezirányú megnyilatkozásai, különösképpen is a *Pastores dabó vobis* apostoli buzdítása, papokhoz írott nagycsütörtöki levelei) megfogalmazott papság-teológia szolgáljon. Ennek alapján azt mondhatjuk, hogy a Tanítóhivatal papság-teológiájával elsősorban a krisztológiai irányzathoz tartozó két modell van alapvetően összhangban, elsősorban a mérsékeltebb megközelítés (ld. reprezentáció-teológia, *agere in persona Christi/Ecclesiae*), de a hagyományos elemeket magában foglaló modell is több szempontból (ld. *alter Christus*-gondolat, erőteljes ontológiai felfogás, *character indelebilis*, Krisztushoz való különleges hasonulás, konfiguráció). Ezzel szemben a Tanítóhivatal

19 Vö. DIANICH, S., *Il prete: a che serve?*, Paoline, Roma 1975; Id., *Ministero*, in. AA. VV., *Dizionario Teologico Interdisciplinare*, Marietti, Casale Monferrato 1977, 532-542; Id., *Ministero*, in. BARBAGLIO, G., – DIANICH, S., (edd.), *Nuovo Dizionario di Teologia*, Paoline, Alba 1977, 902-931; Id., *Teologia del ministero ordinato*, Paoline, Roma 1984.

20 Vö. DREWERMANN, E., *Kleriker. Psychogramm eines Ideals*, Olten – Freiburg 1989.

21 Vö. GRESHAKE, G., *Priester sein*, 43-46. Vö. még ARDUSSO, F., *Funzionari di Dio? 'Kleriker' di Eugen Drewermann. I e II*, in *La Rivista del Clero italiano* 77 (1996), 325-337. 437-446; ROSSI, G., *Il libro di Drewermann sui 'chierici' e i criteri di un' antropologia adeguata*, in *La Civiltà Cattolica* 147 (1996) IV, 262-270.

papság-teológiája és az ekkleziológiai vonal mérsékeltebb irányzata között – éppen az alapvetően ekkleziológiai kiindulás miatt – kisebbnek mondható a kölcsönös megfelelés (ld. a papi hivatalnak alapvetően szolgálati-jellegű felfogása, a közösség szolgálatában, a hívók saját adományainak a kibontakoztatásában, ill. az apostoli eredet biztosításában), míg a radikálisabb ekkleziológiai irányzat, ill. a Drewermann-féle megközelítés azzal gyakorlatilag teljesen ellentétben áll.

A Tanítóhivatal e szélsőséges – a hagyományos, valamint a II. Vatikáni Zsinat által megfogalmazott tanítástól merőben eltérő – papság-teológiai megközelítésekre határozottan reagálni látszik. II. János Pál papság-teológiai megnyilatkozásaiban, bár nem történik kifejezett utalás a tévesnek minősülő tanulmányok szerzőire (érthető formai okok miatt), mindazonáltal önmagáért beszélő a tény, hogy a szélsőséges ekkleziológiai irányzathoz tartozó, H. Küng, L. Boff, valamint E. Schillebeeckx ellen eljárás indult pápasága alatt a Hittani Kongregáció részéről. E három szerző közül is a legszélsőségebb álláspontot Schillebeeckx fogalmazta meg különböző publikációiban. A témában legismertebb könyvében²² gyakorlatilag elveti az egyházi hivatal betöltésénél az apostoli szukcesszió szükségességét, valamint az egyházi hivatal *ad tempus* felfogása mellett elképzelhetőnek tartja akár nem felszentelt világi személyek által is az eucharisztikus ünneplés vezetését. A Hittani Kongregáció reagált a teológus kijelentéseire,²³ aki a Kongregációval több alkalommal is folytatott párbeszédét követően módosított álláspontján,²⁴ amely azonban még így is több jelentős pontban az Egyház hivatalos tanításától eltérőnek minősül.²⁵

Az imént megnevezett problematikusnak mondható tanításokat és az ezzel kapcsolatban megfogalmazott válaszokat a következőképpen összegezhetjük: A Tanítóhivatal által képviselt papság-teológia szerint nem lehet kérdéses a papi hivatalnak mint Egyházon belüli intézménynek a létezése. A megváltás ugyanis nem csupán szellemi szubjektivitásban szétfolyó és ezért szubjektív kivetítésekkel eltorzítható valóság, hanem objektív, alakítható, érzékletes, testi, intézményes dolgokban áll előttünk. Továbbá, elutasítandó a Drewermann-i végletekig menő, intézmény (papi hivatal) és személy közötti szembeállítás; éppen abban áll ugyanis az ember személyi önmegvalósítása, hogy önmagát egészen

22 Vö. SCHILLEBEECKX, E., *Il ministero nella Chiesa: servizio di presidenza nella comunità di Gesù Cristo*, Queriniana, Brescia 1981.

23 Vö. Hittani Kongregáció, *Sacerdotium ministeriale* kezdetű levele, 1986. augusztus 6., in *EV* 9, 380-393.

24 Vö. SCHILLEBEECKX, E., *Per una Chiesa dal volto umano. Identità cristiana dei ministeri nella Chiesa*, Queriniana, Brescia 1986.

25 Vö. Congregazione per la Dottrina della Fede, *Notificazione a Schillebeeckx*, 20 settembre 1986, in *Regno-Documenti* 31 (1986), 584.

odaadja egy személynek, ill. egy számára értelmet jelentő küldetésre. A szolgálati papság nem személyteleníti el az egyént, hanem ellenkezőleg, ez lesz az ő kiteljesedésének az útja. Nem nevezhetők tehát pszichésen torzult személyiségűeknek a papi hivatalt vállalók, miközben szüntelenül érzik önmaguk elégtelenségét a kapott ajándék nagyságával szemben.

A Tanítóhivatal papság-teológiája szerint a papi szolgálat nem származhat pusztán az egyházi közösségtől, vagyis elutasítja az egyházi hivatalt kizárólag 'alulról', csak a különböző karizmák horizontális síkján meghatározó felfogást; minden papi hivatás és így maga a papi szolgálat a szentháromságos Istentől ered, az ő ajándékaként. Nem elég azt sem mondani, hogy az 'alulról' kapott hivatal valójában 'felülről' kapott, mondván, hogy az Egyháztól kapott hivatás és megbízás, valamint annak gyakorlása a Krisztus általi hivatás konkrét egyházi formája, ill. a Szentlélek ajándéka, így tehát 'felülről' kapjuk. Az Egyház és Krisztus tevékenységének ilyen azonosítása azzal, ami 'alulról', ill. 'felülről' való, csak akkor lenne találó, ha az Egyház és Krisztus a cselekvéseknek egyetlen alanya lenne, vagyis ha Krisztus egészen megkülönböztethetetlenül áthatná az Egyházat, és az Egyház pedig teljesen belemerült volna Krisztusba. Ezt a kölcsönös egymásban-létet sugallhatja tk. a bibliai 'Krisztus teste' hasonlat, azonban az Egyház valóságáról ez csak egyféle megközelítés; az Egyház nemcsak Krisztus Teste, nemcsak annak teljessége, hanem Krisztus Jegyese is, amely végtelen szegénységében mindent tőle kap. Ez a II. János Pál által különösképpen is kedvelt és gyakran használt kép az Egyház alapvető szempontját fejezi ki: teljesen és kizárólag csakis az Úrnak köszönheti létét. Még ha Krisztus oly mértékben be is tölti az Egyházat, hogy az az Ő Testeként értelmezheti magát, mint jelenlétének helyét, jelét és eszközét, mégis Krisztus marad az Egyház maradandó előzménye, Ura, Megváltója és Vőlegénye, az Egyház pedig teremtmény, illetve rászoruló Menyasszony marad, aki mindaddig, amíg csak úton van feléje, állandóan elmarad Vőlegényének a gazdagságától. Ez a Krisztus és az Egyház közötti különbség nem áll ellentétben a kettő egységével, hanem sokkal inkább utal az Egyház létének kegyelmi jellegére, melyet az Egyház minden életmegnyilvánulásában érvényre kell juttatni. Krisztus állandóan megelőző voltának tanúsítása és annak érvényesítése az Egyház központi életmegnyilvánulásaiban a papi hivatal feladata, pontosan annyiban, amennyiben az nem kizárólag a közösség oldaláról kiindulva érthető meg, és nem mint egyik karizma fogható fel a sok közül, hanem azokkal 'szemben' is áll, s így Krisztus által felhatalmazva és jelzésszerűen Őrá utalva az Egyház alapját, magát Krisztust hatékonyan jeleníti meg.

A Tanítóhivatal által képviselt papság-teológiában nem csak szükségszerű a papi hivatal léte az Egyházon belül, s az nem pusztán Istentől ered, mely a közösséggel szemben (is) álló Krisztusra mutat rá, ill. jeleníti meg, hanem olyan feladat-betöltésről van

szó, amely semmiképpen sem lehet külsődleges, funkcionáriusként²⁶ megélt, ill. egy-egy konkrét feladat megvalósításának idejére szorító, hanem a hivatal viselője és Krisztus között valami egészen mély, ontológiai kapcsolatnak kell lennie, amely lelke legmélyén, belülről fakadólag meghatározza az ő személyét, s így szükségképpen egzisztenciálisan is, morálisan is mélységesen megérintetté lesz, a maga férfiúi mivoltában Krisztust megjelenítő, s róla személyesen, az evangéliumi tanácsok jegyében, a hit, a remény és a szeretet aktusai által hitelesen tanúskodó 'jó pásztorrá'.

*Dr. Gruber László
főiskolai docens, SZHF*

26 G. GRESHAKE szerint a papi hivatalnak ez pusztán funkcionista felfogása kétségtelenül szemben áll az ún. ontológiai papság-felfogással, mint *belső*, különleges teljhatalmú létrendi meghatározottsággal. Éppen emiatt komoly kérdést vet fel a funkcionista felfogás számára annak a kérdése, hogy akkor pl. egy közösségbe vezetőnek kinevezett, és attól elfogadott, ill. elismert világi hívő – akinek egyébként minden szükséges emberi, teológiai és adminisztratív képessége megvan a vezetői feladatának az ellátására – miért nem töltheti be *eo ipso* a papi hivatalt; vagy hasonlóképpen, egy pap-nélküli, az Eucharisztia ünneplésére összegyűlt közösségben egy nem felszentelt személy miért nem töltheti be a pap szerepét? Vö., Id., *Priester sein*, 48.